

HARP
SANAT

Reh-nümâ-yı Zâbıta
Cumhuriyet'e Giden Yolda Polise Rehber
Mustafa Galib

Reh-nümâ-yı Zâbıta

Cumhuriyet'e Giden Yolda

Polise Rehber

Yayıma Hazırlayan
Dr. Cemal TEPE

Harp Sanat©
www.harsanat.com
harsanat@matbumedia.com
0850 304 22 03
Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik
Genel Yayın Yönetmeni: Özgür Türkoğlu
Editör: Özgür Türkoğlu
Son Okuma: Galip Yılmaz
Mizanpaj Tasarım: Yusuf Efe
Kapak Tasarım: Yusuf Efe
Kapak Görseli: Polis memurlarından Mustafa ve Halil
(İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_017612)

1. Basım, İstanbul, Nisan 2026
ISBN: 978-625-9664-14-9
Tilki Kitap Matbaa / İstanbul
Matbaa Sertifika No: 48138

Harp Sanat Yayınevi tarafından baskıya hazırlanan
eserlerin hukuki sorumluluğu tamamen yazara aittir.

Mustafa Galib

İÇİNDEKİLER

HARP SANAT YAYINEVİNİN YAYIN ESASLARI.....	7
Hazırlayanın Ön Sözü	11
Mustafa Galib (Baysanlı).....	15
POLİSİN TÂRÎHİ	21
POLİSİN KİYÂFET-İ RESMİYYESİ.....	29
[POLİSİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI].....	47
Polis Me'mûru Ne Gibi Evsâfi Câmî' Olmalıdır?	53
POLİSİN AHALİ İLE TEMASI	57
Cenâze Alayları.....	62
İhtilâl	63
[SUÇLULAR VE SUÇ TİPLERİ]	69
Cânîlerin Ahvâl-i Rûhiyyeleri	69
Mücrimlerin Ahvâl-i Rûhiyesi.....	71
Serseriler	72
Bir Mücrimin Derdesti	74
Bir Mücrimin Sûret-i Sevki.....	77
Hırsızlar	80
Hırsızların Kullandıkları Âlât ve Edevât.....	81
Kasa Hırsızları	83
Karmanyolacılar	88
Yankesiciler.....	89
Hâne Hırsızları	90
Dolandırıcılık	92
Tehdîdciler.....	96

Kumarhâneler	97
Hamâmlar	100
Meyhâneler	101
Fâhişeler	102
'Umûmhâneler	103
Kalpazanlık	104
Esrâr Kahveleri	107
Hân ve Oteller	108
Tiyatro ve Balozlar	108
[İSTANBUL'DAKİ ADRES BİLGİLERİ]	110
KAYNAKÇA	189
DİZİN	191

HARP SANAT YAYINEVİNİN YAYIN ESASLARI

Harp Sanat Yayınevi, şanlı Silahlı Kuvvetlerimizde yıllarca görev yapmış olan emekli bir subay tarafından ülkemizdeki askerî tarih çalışmalarına katkı sağlamak için 2021 yılında kurulmuştur. Bili-min ışığını rehber edinen Yayınevimiz, Atatürkçü bir çizgide, ba-ğimsiz yayıncılık faaliyetlerinde bulunmayı temel ilke edinmiştir. Yayınevimiz, yayımlayacağı nitelikli eserlerle ülkemizde askerî ta-rih alanında hissedilen eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır.

Bilindiği üzere toplumların tarihi incelendiğinde askerlikle ilgili hususların siyasi, sosyal ve kültürel alanlara doğrudan veya dolaylı etkilerinden söz edildiği görülmektedir. Bu etkilerin tespit ve değerlendirmesinin, günümüze ve hatta geleceğe bakan yönleri-nin ortaya konulmasının fert ve devlet ölçeğindeki gelişime önemli katkılar sağlayacağı üzerinde durulmaktadır.

Sosyal bilimlerde askerî konulara ağırlık veren çalışmalar, Bi-rinci Dünya Savaşı sonrasında önem kazanmaya başlamıştır. Za-manla genel tarih araştırmaları içinde kendine özgü bir anlayışa dönüşerek askerî tarih adı altında toplanan bu alandaki çalışmalar, Batı'da XXI. yüzyılda büyük bir hız kazanmışsa da Türkçe litera-türde ne yazık ki henüz arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır.

Karakter ve kültür kodlarımızda var olan askerliğe ve ona dair çalışmalara ivme kazandırılarak bu alandaki eksikliğin nitelikli eserlerle giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi hâlde bu boş-

luğun akademik olmayan, ideolojik birtakım amaçlarla, bilgi ve belgeye dayanmayan yorumlarla ve popülist eserlerle doldurulması başka sorunları da beraberinde getirecek, ortak tarih bilincinin oluşumuna zarar verebilecektir.

Yayınevi olarak bu bilinçle, imkânlarımız nispetinde faydalı çalışmalar ortaya koymayı arzu ediyoruz. Bu alandaki akademisyen ve yazarlarla koordineli çalışmalar yürüterek akademik, tarafsız ve güvenilir kaynaklardan oluşan yerli ve yabancı nitelikli eserlerle okuru buluşturmak istiyoruz. Kuramsal kaynaklardan edebî eserlere kadar geniş bir yelpazede yapacağımız yayınlarla, askerliği meslek olarak benimseyenlerin yanında askerî tarihe ilgi duyan herkese hitap eden akademik ve edebî eserler ile başvuru koleksiyonu oluşturmaya çaba sarf edeceğiz.

Tarihin tozlu raflarında unutulmaya yüz tutmuş, sandıklarında kilitli kalan hatıraların, yazma eserlerin, baskısı tükenmiş kitapların; Yükseköğretim kurumlarında büyük emekler verilerek hazırlandıktan sonra atıl kalan değerli çalışmaların gün yüzüne çıkarılması için atacağımız adımlarla, bu türdeki yayınların ve disiplinler arası müşterek akademik çalışmaların artmasında teşvik edici bir rol üstlenmek istiyoruz.

Askerlik mesleğinin ilgi sahası içinde önemli bir yer tutan yönetim, liderlik, strateji ve organizasyon konularıyla yeni modellere ilham verecek çalışmaları okurla buluşturmayı da hedefliyoruz.

Askerî geleneklerin oluşturulması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi amacıyla özellikle tarihe mal olmuş komutan ve stratejistlerin düşünce ve tecrübelerinin sonraki nesillere aktarılmasına hizmet edecek biyografi ve hatıratlarının yanında tenkit ve kritiklerini yayınlamayı amaçlıyoruz.

Harp tarihinin konuları dışında kalan ancak yazarı veya işlediği konu itibarıyla daha çok sosyal tarihin ve edebiyatın alanına giren eserlerin yayınlanmasının da önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Her safhasını akademik bir titizlikle takip edeceğimiz, editörlük çalışmalarına önem vereceğimiz yayınlarımızda Türk Dil Kurumunun *Yazım Kılavuzu*'nda belirtilen esaslar çerçevesinde hareket edeceğiz.

Faydalı olabilmek niyet ve gayretiyle...

Hazırlayanın Ön Sözü

Bu kitap, Dersaadet Polis Mektebi Müdürü ve mesleki terbiye dersi öğretmeni Mustafa Galib Bey tarafından kaleme alınmış olup, Osmanlı Devleti'nin son döneminde, 1920 yılında Mahmutbey Matbaasında neşredilmiştir. *Reh-nümâ-yı Zâbıta (Polis Rehberi)* ismini taşıyan bu eser, yalnızca bir ders kitabı değil aynı zamanda dönemin polis teşkilatının kurumsal yapısını, mesleki anlayışını ve görev tanımlarını kapsamlı biçimde ortaya koyan temel bir kaynak niteliğindedir. Dersaadet Polis Mektebinde eğitim alan öğrencilere mesleki terbiye kazandırmak amacıyla hazırlanan kitap aynı zamanda Türk polis tarihinin geçiş evresinde ortaya konmuş özgün bir kurumsal rehber olarak dikkat çekmektedir.

Mustafa Galib Bey, kitabında öncelikle polisliğin tarihsel sürecini ele alarak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş eşiğinde bulunan polis teşkilatının evrimini genel hatlarıyla ortaya koymuştur. Ardından bir polis memurunun fiziki ve ahlaki vasıflarını, halkla ilişkilerde benimsemesi gereken tutumu ve resmî kıyafet düzenini detaylandırmıştır. Yangın, tören, cenaze alayı ve ihtilal gibi olağanüstü durumlarda polisin görev ve sorumluluklarını açıklayan bölümler; disiplin, refleks ve organizasyon kabiliyetinin nasıl geliştirilmesi gerektiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Eserin dikkat çeken bölümlerinden biri de suçluların ve mağdurların psikolojisine dair yapılan değerlendirmelerdir. Bu değer-

lendirmeler, dönemin ötesinde bir bakış açısıyla suç sosyolojisine yaklaşmakta ve polislik mesleğinin yalnızca fiziki müdahaleye dayalı değil aynı zamanda psikolojik bilgiye dayalı bir meslek olduğunun altını çizmektedir. Yine yakalama, sevk, silah kullanma gibi hukuki yetkiler açıklıkla belirtilmiş; çeşitli suç türleri – özellikle hırsızlık, dolandırıcılık, tehdit, kalpazanlık – örneklerle ele alınarak suç tipolojisi oluşturulmuştur.

Eserde yine; kumarhaneler, meyhaneler, hamamlar, umuma açık yerler ve fuhuşla mücadele gibi zabitanın denetim alanına giren sosyal mekânlar ve pratik uygulamalar ayrı başlıklar altında detaylandırılmıştır. Bu yönüyle kitap, yalnızca bir mesleki eğitim aracı değil aynı zamanda dönemin İstanbul’unda toplumsal düzeyin nasıl algılandığını ve idare edildiğini gösteren bir sosyolojik belge niteliğindedir.

Kitabın son kısmında Mustafa Galib Bey, İstanbul’un dönemin zabıtası tarafından tanınması gereken cadde, sokak, han, otel, fabrika, hastane, gazino, hamam ve resmî daire isimlerini ihtiva eden bir cetvel hazırlamış ve âdeta bir şehir kılavuzu oluşturarak eserini tamamlamıştır. Bu yönüyle kitap, İstanbul’un XX. yüzyılın başındaki sosyal ve kentsel yaşam örüntülerini de belgelemektedir.

Reh-nümâ-yi Zâbita, yalnızca bir dönem kitabı değil aynı zamanda bir geçişin, bir dönüşümün, bir zihniyet reformunun kaydını tutan kurumsal bir manifestodur. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde Türk polis teşkilatının yeniden yapılandırılmasına ışık tutan bu eser, hem sosyal tarih hem de kurumsal tarih alanında çalışan araştırmacılar için büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında yapılan transkripsiyonda, metin bü-

tünlüğünün korunmasına azami dikkat gösterilmiştir. Metinde okunmasında tereddüt yaşanan ya da anlamı açık olmayan kelimeler altı çizili hâlde sunulmuştur. Böylece hem okurun dikkatine sunulmuş hem de yorum farklarını ayırt edebilme imkânı sağlanmıştır.

Bu çalışmanın günümüz okuyucularıyla buluşmasını sağlayarak yalnızca tarihî bir metni gün ışığına çıkarmıyor, aynı zamanda Türk polisliğinin kurumsal hafızasına da katkı sunmayı amaçlıyoruz. Bu vesileyle çalışmanın hazırlanması sürecindeki destekleri için değerli meslektaşım Polis Memuru Zekeriya Başayar’a ve kıymetli yönlendirmeleriyle her zaman yanımda olan değerli Emniyet Müdürü’m Sayın Eyüp Şahin’e şükranlarımı sunarım.

Eserimi okuyucuyla buluşturan Harp Sanat Yayınevinin yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Dr. Cemal TEPE
Erzincan 02.12.2025

Mustafa Galib (Baysanlı)

Mütareke Dönemi yıllarında Mustafa Galib Bey, Osman Zeki Bey'in yerine 1 Mayıs 1335 [1 Mayıs 1919] tarihinde Dersaadet [İstanbul] Polis Mektebi Müdürlüğü görevine getirilmiştir¹. 1919 yılı Ağustos ayının başında, işgal altında İstanbul'da Polis Mektebi törenle yeniden eğitime başlamıştır². *Sabâh* gazetesinin ifadesiyle “mütarekeyi müteakip ahiren (son olarak) küşad olunan (açılan)” İstanbul Polis Mektebinin Müdürü Mustafa Galib Bey, daha öncesinde de Beyrut Polis Mektebinde uzun yıllar öğreticilik ve müdürlük görevlerini üstlenmiştir⁴. Kendisi aynı zamanda İstanbul Polis Mektebinin “meslek terbiyesi” öğretmenidir. İçeriğinden anlaşıldığına göre dersle ilgili olarak 1920 yılında *Reh-nümmâ-yı Zâbıta* adlı bir kitap hazırlamış ve bastırmıştır.

Devrin *Polis Mecmuası* Müdürü Florinalı Nazım Bey, kitabı incelemiş ve birtakım eleştirilerde bulunmuştur. “Eserde Gördüğümüz Başlıca Noksanlıklar” başlığı altında kitabın içeriği hakkında fihristinin olmadığını, kitabın sonunda “hata ve sevap cetveline” yer verilmediğini yazmıştır. Diğer taraftan kitabın çıkarılması için fiy’at konusunda yapılan büyük fedakârlığın bilinmesine rağmen

¹ Eyüp Şahin, *Türk Polis Eğitim Tarihi*, Belge Yönetimi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2018, s. 339.

² *Polis Mecmuası*, s. 331, 1 Eylül 1335.

³ *Sabâh*, s. 3, 1 Teşrinisani 1335.

⁴ Yücel Yiğit ve Yasin Özdemir, *Fahişeler Hayatı ve Redaet-i Ahlakıyye*, Libra Yayınları, İstanbul, 2021, s. 51. *Polis Mecmuası*, s. 408, 1 Eylül 1335.

masraf konusunda bilgilendirme yapılmamasını eksiklik olarak kaydetmiştir. Özellikle mütareke koşullarında mali kaynakların yetersizliğinin had seviyede olduğu yıllarda maliyet sorgusu son derece önemlidir. Bu eleştirilerine rağmen Nazım Bey “Umûr-ı zâbitamıza rehber-i vezâ'if olabilecek nâfi (yararlı) bir te'lîf vücûda getirmesinden dolayı Galib Bey'i hassâten şayân-ı takdîr tebrik ederiz¹.” diyerek kitabın, polis teşkilatına yararlı bir eser olduğunu, polise rehberlik edeceğini ifade etmiştir². Ardından konuyu Mustafa Galib Bey'e getirerek kendisini tebrik etmiştir. Florinalı Nazım Bey, 1919 senesinde *Polis Mecmuası* Müdürü olarak İstanbul Polis Mektebi Müdürü Mustafa Galib Bey ile bir araya gelmiş; okul ve polis eğitimi hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlardır³.

Mustafa Galib Bey'in daha önceki tarihlerde 1326 [1910] yılı baskılı *İstifadeli ve Eğlenceli Musavver Seyahatname-i Harikulâde Ravayvay Adası, Hizmet-i Fiiliyye ve Rütbe-i Meslekiye, Brawning Tabancası ve Fabîşeler Hayatı ve Redaet-i Ahlakîyye* isimli kitap çalışmalarının mevcut olduğu görülmektedir⁴. Bunların yanına 1920 senesinde *Reh-nümâ-yı Zâbita* adlı çalışmayı ekleyen Mustafa Galib Bey, *Nizâmât-ı Umûmiyye-i Zâbita* adlı kitabın ikinci baskısını 1337 [1921] senesinde yapmıştır. Bu kitap, İstanbul'da Mahmut Bey Matbaasında basılmıştır⁵. Bu kitap hakkında *Polis Mecmuası* Müdürü Florinalı Nazım Bey, kitabın çok daha fazla okuyucuya ulaşması ve tanıtımı için mecmuadaki köşesinde tanıtımını yapacaktır. Tanıtım yazısında, kitabın önce fihristi bilgilerine yer vermiş, ardından eleştirilerine başlamıştır. Nazım Bey, konuların

güncel olmadığından bahisle bunun sorumlusunun Galib Bey olduğunu ifade etmiştir. Muhakkak surette mevzuat açısından geniş bir alan taraması ile güncellemenin zorunlu olduğunu dile getirmiştir. Bunu Galib Bey'den beklediğini ve üstesinden geleceğini belirtmiştir¹. Yazının sonunda “Bu mütâlaât ve i'kâzâtımıza nazaran eser-i mezkuri, her türlü hatayıattan azâde ve polis için kabil-i tenvîr ve istifâde bir rehber-i mu'teber hâline ifrâğ etmek câ'm' kitâb Galib Bey'in kemâl-i ehemmiyetle sarf edeceği himmete kalıyor.”² diyerek kitabın hatalarından arındırılarak yeniden hazırlanmasını istemiştir.

Florinalı Nazım Bey'in Mustafa Galib Efendi'nin çıkarmış olduğu kitapları tenkit etmesi son derece önemlidir. Kitaplardaki tespit ettiği eksiklikler yanı sıra eleştirilerinin içeriğinden hareketle Mustafa Galib Efendi'nin maksadı ve yazarlığı hakkında zamanı itibarıyla farklı bir bakış açısından bilgi sahibi olunmaktadır. Bu tenkitler aynı zamanda Galib Efendi'nin polisin aydınlanması ve mesleki gelişimi açısından vermiş olduğu gayreti belgelemektedir.

¹ *Polis Mecmuası*, s. 408, 1 Teşrinievvel 1336.

² *Polis Mecmuası*, s. 408, 1 Teşrinievvel 1336.

³ *Polis Mecmuası*, s. 370-371, 1 Kânunuevvel 1335.

⁴ Yiğit ve Özdemir, *Fabîşeler Hayatı ve Redaet-i Ahlakîyye*, s. 23.

⁵ Mustafa Galip, *Nizamat-ı Umumiyye-i Zabita*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, 1337/1921, s. 2.

¹ *Polis Mecmuası*, s. 701-704, 1 Kânunuevvel 1337.

² *Polis Mecmuası*, s. 733-736, 1 Şubat 1338.

REH-NÜMÂ-YI ZÂBITA

Polisin Terbiye-i Meslekiyye Vezâ'ifinden Bâhis

Mü'ellifi

Dersa'âdet Polis Mektebi Müdîri ve Terbiye-i

Meslekiyye Mu'allimi

Mustafa Galib

Mühürsüz nüshalar sâhtedir.

Dersa'âdet

Mahmud Bey Matba'ası

1336 (1920)